

ОСОБЛИВОСТІ ЗРОСТАННЯ КЛЕНА ПОЛЬОВОГО (*ACER CAMPESTRE* L.) У СТАРОВИННИХ ПАРКАХ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

Дудин Р. Б.

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

Розглядається роль клена польового у формуванні лісового і садово-паркового середовища. На основі багаторічних досліджень старовинних парків визначається кількісне представництво виду, його вікова структура та санітарний стан, а також можливості подальшого використання.

Клен польовий (*Acer campestre* L.) – дерево заввишки до 12-15 м, іноді високий кущ. Природно зростає у лісостеповій та степовій зонах нашої країни та в Криму. Розповсюджений у лісових насадженнях, вводиться у полезахисні смуги і степове лісорозведення. Досить тіневитривалий, вимогливий до родючості ґрунту, посухостійкий; витримує засоленість ґрунту, забруднення повітря димом, газами та пилом. Добре переносить формування крони [1].

Попри свою номенклатурну назву, клен польовий – це рослина, більше поширена у лісах; використовується як ґрунтозахисна, харчова, медоносна, технічна та кормова рослина, при виробництві взуття та одягу, меблів і художніх виробів [8].

При використанні в садово-парковому будівництві клен польовий висаджують у другий ярус, у підлісок та на узліссях куртин, рідше – в чистих групах. Також може бути використаний для створення живоплотів.

На основі огляду літератури виявлено, що дослідженням клена польового з позицій лісівництва чи садово-паркового будівництва присвячена невелика кількість робіт (Кохно, 1958; Шеляг-Сосонко, 1975).

Нами досліджувалося розповсюдження клена польового у старовинних парках західних областей України та особливості його зростання. Об'єктами досліджень було обрано львівські парки «Залізна вода», Скнилівський, «Цитадель», парки смт. Великий Любін та О. Фредро у с. Вишня (Городоцький р-н, Львівська обл.), парк у с. Черниця (Миколаївський р-н, Львівська обл.), парк ім. К. Трильовського (м. Коломия, Івано-Франківська обл.), парк Перені (м. Виноградів, Закарпатська обл.) та парки ім. М. Чекмана і «Подільський» (м. Хмельницький, Хмельницька обл.). В ході досліджень, проведених на основі подеревної інвентаризації насаджень означених парків, визначали кількісне представництво виду, його вікову структуру та санітарний стан [2-7].

У табл. 1 представлено кількісне співвідношення особин клена польового у досліджуваних парках, їх співвідношення до загальної кількості дерев у парках, а також розподіл дерев за санітарним станом.

Як видно з таблиці, представництво клена польового у парках є незначним, а в окремих парках – поодинокі, від 0,15% у львівському парку «Залізна вода», де переважають буково-грабові насадження природного походження, до 12,08% у парку Перені на Закарпатті, де для росту цього виду відзначено найбільш сприятливі умови.

Таблиця 1

Кількісне представництво і санітарна оцінка клена польового
у парках Заходу України

Назва парку	Всього дерев у парку	К-ть особин / % до усіх дерев	Санітарний стан дерев		
			добрий	задов.	незадов.
Парк у смт. Великий Любін	605	5 / 0,81	2	3	-
«Залізна вода»	3950	6 / 0,15	4	1	1
Парк ім. К. Трильовського	1264	6 / 0,47	6	-	-
Парк О. Фредро	742	13 / 1,75	7	4	2
Парк Перені	1490	180 / 12,08	135	23	22
Скнилівський парк	10649	18 / 0,17	4	14	-
Парк ім. М. Чекмана	9092	236 / 2,61	158	73	5
«Подільський»	1796	5 / 0,28	5	-	-
«Цитадель»	638	14 / 2,19	3	8	3
Парк у с. Черниця	466	3 / 0,64	2	1	-
Разом, шт. / %		487 / 100	327 / 67	127 / 26	33 / 7

Санітарний стан особин клена польового у парках загалом добрий (67%), однак 7% обстежених дерев знаходяться у стані відмирання або вже всохли. Із найбільш поширених ушкоджень варто відзначити суховерхість, механічні пошкодження, наявність дупел, пригніченість. Така ситуація спостерігається практично у всіх парках, де зростає клен польовий.

Розподіл особин клена польового за класами віку представлений у табл. 2.

Таблиця 2.

Вікова структура клена польового у старовинних парках

Класи віку, роки	Кількість екземплярів по парках										Всього
	Парк у смт. В.Любін	«Залізна вода»	Парк ім. К.Трильовського	Парк О.Фредро	Парк Перені	Скнилівський парк	Парк ім. М.Чекмана	«Подільський»	«Цитадель»	Парк у с. Черниця	
0-20	-	4	3	7	76	13	84	1	3	-	191
21-40	5	2	2	5	41	5	78	4	3	1	146
41-60	1	-	1	1	25	-	74	-	5	1	108
61-80	-	-	-	-	38	-	-	-	3	1	42
Разом	6	6	6	13	180	18	236	5	14	3	487

Результати досліджень показують, що при середній тривалості життя особин клена польового (100 років), у старовинних парках відбувається нормальна тенденція поновлення виду – найбільше особин у класі підросту (0-20 років) – 39,2%; у наступних класах віку чисельність особин поступово скорочується, однак навіть найбільш старі дерева (61-80 років) становлять 8,6%. В окремих парках, які не ввійшли до об'єктів наших досліджень, виявлено більш старі екземпляри: у парку с. Журавно (Жидачівський р-н) зростає 250-річне дерево, такі ж особини виявлені у парку с. Переможне (Городоцький р-н). Їх середня висота 21 м, а діаметр стовбура становить 125 см [4].

Однак, у жодному з парків не виявлено самосіву клена 1-7-річного віку. Останнє пояснюється високим рекреаційним навантаженням у парках, що зросло в останні десятиріччя, яке призводить до ущільнення ґрунту та витоптування живого надґрунтового покриву.

Висновки. Клен польовий – вид, придатний для широкого використання у садово-парковому будівництві, особливо в посушливих умовах, які часто виявляються у парках із зниженим рівнем ґрунтових вод. Однак, у парках Заходу України представництво цього виду є незначним, часто поодиноким (в середньому 0,6-0,8% від загальної кількості дерев), причому частка особин із добрим санітарним станом становить 67%. Вікова структура клена польового досить диференційована, однак життєздатного самосіву у віці 1-7 років під наметом насаджень не виявлено. Слід, на нашу думку, ширше впроваджувати цей вид у парки, особливо для ускладнення вертикальної структури насаджень і в узліссях, для створення контрасту із породами, що мають світло-зелений

колір листя, а також створювати умови для його природного поновлення, оскільки він є досить декоративним, стійким до умов середовища та перспективним у садово-парковому будівництві як складова піднаметового ярусу.

Література

1. Деревья и кустарники запада УССР [Текст] : Атлас / Т. М. Бродович, М. М. Бродович. – Львов, «Вища школа», изд-во при Львов. ун-те, 1979. – 251 с.
2. Дудин Р. Б. Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва в смт. Великий Любінь – минуле і сьогодення / Р. Б. Дудин. – Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.13. – С. 344-348.
3. Дудин Р. Б. Стан насаджень парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва у с. Вишня (Львівська обл.) та проблеми його збереження / Р. Б. Дудин. – Природно-заповідний фонд України – минуле, сьогодення, майбутнє. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Природно-заповідний фонд України – минуле, сьогодення, майбутнє», присвяченої 20-річчю природного заповідника «Медобори» (смт. Гримайлів, 26-28 травня 2010 р.). – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. – С. 815-818.
4. Івченко А. І. Великовікові дерева інтродукованих та рідкісних таксонів Підгірцівського парку / А. І. Івченко, І. М. Пацура, О. С. Панасюк. – Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.5. – С. 19-24.
5. Кучерявий В. П. Парк імені Трильовського у Коломиї: сучасний стан і проблеми реконструкції / В. П. Кучерявий, Р. Б. Дудин, Т. М. Левусь. – Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: Урбанізаційні процеси в гірських ландшафтах і шляхи їхнього регулювання. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.16. – С. 232-236.
6. Кучерявий В. П. Принципи реконструкції та ландшафтного облаштування парку культури та відпочинку ім. М. Чекмана у Хмельницькому / В. П. Кучерявий, Р. Б. Дудин, Т. М. Левусь, С. М. Мельничук. – Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: Ландшафтна архітектура і сучасність. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.9. – С. 121-126.
7. Кучерявий В. П. Реконструкція насаджень Скнилівського парку у м. Львові / В. П. Кучерявий, Р. Б. Дудин, Т. М. Левусь, С. М. Мельничук. – Інтродукція, селекція та захист рослин: Матеріали Другої міжнародної наукової конференції (м. Донецьк, 6-8 жовтня 2009 р.). – Донецьк, 2009. – Т. 1. – С. 431-432.
8. Собченко В. Ф. Клен польовий (*Acer campestre* L.) – семантика та синонімія / В. Ф. Собченко. – Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2006, вип. 16.1. – С. 61-67.